

Попович І.С.,
професор кафедри психології,
доктор психологічних наук, професор
(Херсонський державний університет, Україна)

ДОМІНУЮЧІ ПСИХІЧНІ СТАНИ ЗДОБУВАЧІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ В УМОВАХ ЛОКДАУНУ І ВОЄННОГО СТАНУ

Постановка проблеми. На початку ХХІ сторіччя Україну огорнули великі потрясіння, які мали і мають геополітичний масштаб та супроводжуються бурхливими трансформаційними соціальними змінами. Не оговтавшись від локдауну і пандемії COVID-19, з різними модифікаціями вірусного захворювання, наша країна зазнала повномасштабної воєнної агресії ворога. Війна є найбільшим лихом і на превеликий жаль залишається у ХХІ сторіччі засобом вирішення політичних конфліктів. Перед українським народом постало завдання не тільки збереження своєї державності, людських життів, захисту територіальної цілісності, а й демократичних цінностей цивілізованого світу. Окреслені соціальні зміни, локдаун і воєнний стан нанесли непоправний відбиток на психічний стан населення України. Навчально-професійна підготовка здобувачів усіх напрямків, зокрема соціономічного, огорнута перманентними змінами.

Психічний стан є мірилом психологічного і психічного здоров'я, індикатором сприйняття зовнішнього світу, ментальним і енергетичним ресурсом особистості. Домінуючі психічні стани здобувачів соціономічного профілю відображають стан і рівень набуття компетенцій, диспозиції щодо навчально-професійної діяльності, первинної професіоналізації. Психологічні змістові параметри домінуючих психічних станів впливають на якісну підготовку здобувачів, операційну готовність набувати інтегральних, загальних і фахових компетентностей.

Виклад основного матеріалу. Авторська методологія дослідження домінуючих психічних станів пройшла апробацію у навчально-професійній, спортивній, рекреаційній і екстремальній діяльності людини [8]. Враховано ключові психологічні, психофізіологічні і сензитивні закономірності вибіркової

сукупності учасників дослідження. Звернуто увагу на феномени юнацького максималізму, соціальної бажаності та конформізму. Соціальні-психологічні очікування юнацької молоді є чутливими індикаторами змін соціальної реальності [1]. Світоглядні настановлення, які формуються у цьому віці, базуються на ціннісно-сенсових орієнтаціях, ідеалах, бажаннях і прагненнях, які сповідує соціальне оточення. Соціальні очікування представників студентської молоді є надмірно мінливими, зазнають динамічних швидкоплинних змін, що зв'язано з процесами становлення і розвитку “Я-концепції” останніх [2]. Воєнний стан, у якому перебуває українське суспільство з початку повномасштабного вторгнення, зумовив перманентні потоки внутрішньо переміщених осіб у середині країни і міграційні процеси за її межами. Це нанесло суттєвий психоемоційний відбиток на професійну підготовку не тільки здобувачів, а й усього населення країни.

Дистанційна і змішана форми навчання, які активно ввійшли у освітній процес у зв'язку з локдауном, у воєнний час набули тільки максимального застосування і удосконалення. Освітній процес перемістився у віртуальний простір, при цьому не тільки змістилися маркери психологічного благополуччя і комфорту останніх [3], суттєвого впливу і трансформацій зазнала ціннісно-орієнтаційна сфера особистості [5], підвищилася тривожність, на перший план вийшли здатність адаптуватися і вміння шукати вихід у складних умовах [4].

Під психічними станами здобувачів соціономічного профілю розуміємо інтегральний комплекс домінуючих властивостей, які позначаються на процесі і результатах навчально-професійної діяльності.

Мета дослідження полягала у порівнянні домінуючих психічних станів здобувачів соціономічного профілю, з'ясованих за факторним аналізуванням в умовах локдауну і воєнного стану.

Вихідним положенням було тлумачення психічного стану як вищого рівня організації психічної діяльності індивіда [7]. Вибіркову сукупність сформовано випадково зі здобувачів першого і другого рівня вищої освіти Херсонського державного університету (Івано-Франківськ) і Центральноукраїнського

державного університету імені Володимира Винниченка (Кропивницький). Віковий діапазон вибірки від 18 до 27 років ($M=21.42$; $SD=2.93$). Усього $n=122$ особи (жіночої статі $n=84$; 68.85% та чоловічої статі $n=38$; 31.15%).

Застосовано констатувальну стратегію дослідження. Використано тест копінг-стратегій “Way of Coping Questionare” [6], методику “Zung Self-Rating Depression Scale” [10] опитувальник “The Scales of Psychological Well-being” [9].

Використано тринадцять психологічних змістових параметрів, які релевантно відобразили предмет дослідження. Факторним аналізуванням ANOVA здійснено зменшення співрозмірності чинників. У табл. подано порівняння результатів Групи 1 (локдаун) і Групи 2 (воєнний стан).

Таблиця. Факторне аналізування психоемоційних станів

Група 1, (n=122)				Група 2, (n=122)			
Фактори	V	d	$\sum d$	Фактори	V	d	$\sum d$
1F1	5.592	24.01	24.01	2F1	5.794	25.44	25.44
1F2	3.582	15.42	39.43	2F2	3.945	16.02	41.46
1F3	2.998	8.97	48.40	2F3	3.002	11.01	52.47
1F4	1.799	6.56	55.96	2F4	2.121	8.45	60.92
1F5	1.265	3.78	59.74	2F5	1.834	5.78	66.60
				2F6	1.089	3.04	69.64

Примітка: Група 1 – дані здобувачів в умовах локдауну; Група 2 – дані здобувачів в умовах воєнного стану; V – навантаження; d – дисперсія; $\sum d$ – сумарна дисперсія; 1F1 – ізолювана активність; 1F2 – дистанціювання; 1F3 – зміна цінностей актуальної ситуації; 1F4 – прагматичне уникнення; 1F5 – конструктивна взаємодія; 2F1 – неконтрольована пасивність; 2F2 – контрольована пасивність; 2F3 – поміркована безпорадність; 2F4 – депресивність; 2F5 – конструктивна взаємодія; 2F6 – зміна цінностей актуальної ситуації.

У Групі 1 отримано п’ять факторів, які навантажені власними значеннями, більшими за одиницю і склали сумарну дисперсію $\sum d=59.74\%$. У Групі 2 отримано шість факторів, які навантажені власними значеннями, більшими за одиницю і склали сумарну дисперсію $\sum d=69.64$. Факторні навантаження ідентифіковані під час локдауну: 1F1 ($V=5.592$) – ізолювана активність є найбільш навантаженим психічним станом під час локдауну. Це свідчить про те, що респонденти, у яких домінує даний стан здатні ізолюватися, не беруть на себе відповідальність і мало взаємодіють з іншими колегами; 1F2 ($V=3.582$) – дистанціювання. У таких респондентів домінує конфронтація, вони не шукають

соціальної підтримки і закриваються у вирішенні своїх проблем; 1F3 (V=2.998) – зміна цінностей актуальної ситуації. Критично оцінюють ситуацію, що склалася, прагнуть знайти вихід, майже не приймають ніяких рішень, все зводиться до розмірковування і оцінювання; 1F4 (V=1.799) – прагматичне уникнення. Домінує прагнення уникнути відповідальності, зазвичай має місце незріла соціальна позиція та індиферентність; 1F5 (V=1.265) – конструктивна взаємодія. Даний психічний стан супроводжується пошуком розв’язання проблеми, готовності діяти, брати на себе відповідальність. Факторні навантаження ідентифіковані під час локдауну: 2F1 (V=5.794) – неконтрольована пасивність. Такі респонденти здатні впадати у відчай, емоції втрати і розриву з рідною домівкою їх не покидають впродовж тривалого часу. Цей психоемоційний стан є найбільш навантаженим під час війни; 2F2 (V=3.945) – контрольована пасивність. Супроводжується даний стан побудовою плану дій і контролем, але відсутністю мотивації і потенціалу дотримуватися наміченого сценарію розвитку подій. Нерідко це супроводжується бурхливими емоціями і нереалізованими очікуваннями; 2F3 (V=3.002) – поміркована безпорадність. Даний стан дещо нагадує попередній, але має місце спрямованість на уникнення від розв’язання проблеми, міркуваннями над тим як обійти проблему, а не вирішити її; 2F4 (V=2.121) – депресивність. Респонденти з домінуючим психоемоційним станом депресивність знаходяться нерідко у глибокій депресії і потребують психологічної допомоги; 2F5 (V=1.834) – конструктивна взаємодія. Незначна кількість респондентів готова під час воєнного стану холоднокривно розібратися у ситуації, що склалася, прийняти адекватні рішення і контролювати хід подій; 2F6 (V=1.089) – зміна цінностей актуальної ситуації. До цього стану приходять респонденти, які починають вірити, що життя продовжується, незважаючи на втрати: людські, моральні і матеріальні. Дотичне дослідження показало схожий розподіл факторних навантажень і незначні відмінності у змістових значеннях, що підтверджує якість емпіричного виміру та ідентифікацію отриманих психічних станів [8].

Факторна структура психічних станів здобувачів, що визначена під час дії воєнного стану має якісно відмінні факторні навантаження, кількісні відмінності за навантаженням факторів і дисперсією. З'ясовані наукові факти представляють цінність, яку варто взяти до уваги керівникам закладів вищої освіти, що відповідають за якісну організацію освітнього процесу.

Висновки. Обґрунтовано, що психічні стани здобувачів соціономічного профілю є інтегральним комплексом домінуючих властивостей, які позначаються на процесі і результатах навчально-професійної діяльності. Факторним аналізуванням ANOVA побудовано факторну структуру психічних станів здобувачів під час локдауну, яку склали п'ять факторів (59.74%) і факторну структуру під час воєнного стану, яку склали шість факторів (69.64%). Отримано якісно і кількісно відмінні психічні стани під час локдауну і воєнного стану. З'ясовані наукові факти представляють цінність, яку варто операціоналізувати у освітній процес.

Список літератури

1. Попович І. С. Проблема соціально-психологічних очікувань в науковій теорії та практиці. *Практична психологія та соціальна робота*. 2005. №5. С. 8-13.
2. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в людських взаєминах: монографія. Херсон: ВАТ «ХМД», 2009. 240 с.
3. Bryant F. B., Veroff J. The structure of psychological well-being: A sociohistorical analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1982. Vol: 43(4). P. 653-673. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.43.4.653>
4. Haffejee S., Vostanis P., O'Reilly M., Law E., Erucar S., Fleury J., Hassan S., Getanda E. Disruptions, adjustments and hopes: The impact of the COVID-19 pandemic on child well-being in five Majority World Countries. *Children & Society*. 2022. e12563. <https://doi.org/10.1111/chso.12563>
5. Hulas I. A., Hoian I. M. Explication of factors of the axiopsychological design of life achievements of modern youth. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2022. Vol: 7. P. 41-57. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-4>
6. Lazarus R. S., Folkman S. Stress, appraisal, and coping. New-York: Springer Publishing Company. 1984.
7. Plokhikh V. V. Assessment of subject's readiness for urgent actions using the variations of sensorimotor response tasks. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2021. Vol: 5. P. 46-65. <http://doi.org/10.32999/2663-970X/2021-5-4>
8. Popovych I., Machynska N., Yaremchuk N., Korniat V., Kurinna V. Psycho-emotional states of future specialists in a socioeconomic area under lockdown and martial law: comparative analysis. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol: 11(56). P. 150-158. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.56.08.16>
9. Ryff C. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1989. Vol: 57. P. 1069-1081.
10. Zung W. W. A self-rating depression scale. *Archives of General Psychiatry*. 1965. Vol: 12. P. 63-70.